

ΓΙΩΡΓΗΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΗΣ

Ὁ ἐθελοντής

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Με ἕξι ζωγραφικὰ ἔργα
τοῦ Στέλιου Πετρουλάκη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΙΧΛΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α' μέρος: ΧΑΝΙΑ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ	11
Β' μέρος: ΑΘΗΝΑ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	95
Γ' μέρος: ΑΘΗΝΑ. ΜΙΚΡΑΣΙΑ	185
Δ' μέρος: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ	281
Ε' μέρος: ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΗΤΤΑΣ	465
Γλωσσάρι	601
Σημειώσεις	607
Πηγές	615

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΕΚΛΕΙΣΕ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ μαλακά, νὰ μὴν ἀκουστῆ ἀπὸ τ' ἄνω, κι ἐκατέβηκε τὰ δυὸ πέτρινα σκαλιά. Περνώντας τὴν αὐλὴ βγῆκε στὸ σῶχωρο. Ἐκεῖ ἔβαλε τὰ δυὸ δάχτυλα στὸ στόμα κι ἐσφύριξε κοφτά. Κάπου ἕνας σκύλος ἄρχισε νὰ γαβγίζει. Ἐπερίμενε λιγάκι καί, σὰ δὲν ἐπῆρε ἀπάντηση, ξανασφύριξε. Μιὰ κοντινὴ φωνὴ εἶπε καθησυχαστικά:

— Ἐρχομαι, Βασίλη.

Ἄκουσε τὰ βήματα νὰ σιμώνουνε κι ἀνάσανε βαθιὰ τὸν ἀψὺ ἀέρα τῆς νύχτας. Δὲν εἶχε φεγγάρι καὶ στὸν οὐρανὸ σπίνιζαν ἀμέτρητα τ' ἄστρα. Σὰν ἔνωσε δίπλα του τὸ Θοδωρῆ, τότε ρώτησε:

— Οὔλα καλά;

— Ναί, κιανεὶς δὲν ἐπῆρε χαμπάρι.

Τὰ μάτια του συνηθίζανε λίγο λίγο στὸ σκοτάδι. Ἐνωθε σὰν τὴ δεμένη αἶγα πού ἔσπασε τὸ σκοινὶ τῆς κι ἀμολήθηκε στὸ λιβάδι. Ἐνα μεθύσι λευτεριάς τὸν ἐσυνέπαιρνε.

— Δὲ μετανιώνεις, ἔ; ρώτησε τὸ σύντροφό του.

— Ὅι, μὰ τὴν Παναγιά, τ' ἀποκρίθηκε.

Κι ἐγελάσανε κι οἱ δυὸ.

Ἐβγῆχαν ἀπὸ τὸ χωριὸ κι ἐμπήκανε στὶς πρῶτες ἐλιές.

— Ἐσύ, πού ἔχεις ξαναπάει δυὸ φορὲς στὴ Χώρα, θά ἔσαι ὁδηγός. Θυμᾶσαι τὸ δρόμο, δὲν τότε θυμᾶσαι; ρώτησε ὁ Θοδωρῆς.

— Θα κόψουμε ανατολικά, τὴν κονταρίδα, μέσ' ἀπὸ τὰ λινόφυτα, τ' ἀποκρίθηκε.

— Σκέφτεσαι πῶς θὰ κάνει ὁ μπάρμπας σου ὁ Ἀναγνώστης ὁ στραβούλιακας, σὰ θὰ μάθει πὼς ἔφυγες;

— Μὴν τότε λέεις «στραβούλιακα».

— Ντὰ δὲν εἶναι; Ὅντεν ἀναγνώθει στὴν ἐκκλησιά, ἡ μύτη του ἀκουμπᾷ στὸ βιβλίο.

— Εἶν' ἀδερφὸς τοῦ συχωρεμένου τοῦ κύρη μου, δὲ θέλω νὰ τότε παρανομιάζεις.

— Ἐκεῖνος ὅμως τρώει τὸ ἔχει σας.

— Ὅντεν ἀπόθανε ἡ μάνα μας, αὐτὸς μᾶς ἐπρεμάζωξε στὸ σπίτι του. Δίχως του, εἶντα θὰ γενόμαστε τέσσερα κοπέλια ὄρφανά;

— Μὲ τ' ἀζημίωτο σᾶς ἐπῆρε. Αὐτὸς μαζώνει τσ' ἐλιές σας καὶ τρυγᾷ τ' ἀμπέλια σας.

Ὁ Βασίλης ἤθελε νὰ βάλει τέλος σ' ἐτούτη τὴν κουβέντα.

— Δὲ μ' ἀρέσει νὰ κακολογᾷς τὸ σόι μου, τοῦ 'πε.

— Καλά, δὲν ξαναμιλῶ.

Ἐπορευτήκανε κάμποσο ἀμίλητοι.

— Ἐπῆρα δυὸ τρία φαγώσιμα στὸ σακκούλι, ἔσπασε τὴν σιωπὴ ὁ Θεοδωρῆς: ἓνα παῦλο ψωμί, τυρὶ σπιτικὸ κι ἓνα φλασκάκι κρασί.

— Ἐγὼ δὲν ἐπῆρα προᾶμα. Ἐφοβήθηκα μὴ μ' ἀκούσει ἡ θειά μου, ἂν ἐτσαρχάλιζα στὴν κουζίνα.

— Πᾶμε καλά; τότε ρώτησε.

— Καλὰ πᾶμε. Μὲ τὴν αὐγὴ θὰ ἔχομε φτάξει, τ' ἀποκρίθηκε.

* * *

Ἐβρεθήκανε στὸ Καλὲ Καπισὶ τὴν ὥρα πού βγαίνει ὁ ἥλιος. Ἀπὸ τὴ Ρεθεμνιώτικη Πόρτα, πού δὲν ἐσφάλιζε πιά κάθε βράδου, — ἀκόμη καὶ τὰ θυρόφυλλά της τὰ ἔχανε παρμένα—

ἐμπαίνανε στήν πόλη οἱ χωριάτες μὲ τὰ γαϊδουρομούλαρά τους, ἄλλοι πεζοὶ ἄλλοι καβάλα. Οἱ πιὸ βιαστικοὶ τὰ χτυπούσανε στὰ καπούλια ἀναφωνώντας «Μοῦλε!». Ὁ ἓνας εἶχε φορτωμένα ἀσκιὰ μὲ λάδι, ὁ ἄλλος νταμιτζάνες μὲ κρασί. Αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦσανε στ' Ἀκρωτήρι φέρναν ἀχινοπόδια κι ἄλλα προσανάμματα ἢ σκίζες ἀπὸ ξύλα γιὰ φούρνους καὶ μαγερειά.

Τὰ στιβάνια τους ἦτανε γδαρμένα κι οἱ βράκες συχνὰ ξεθωριασμένες ἀπὸ τὰ χρόνια. Ξεχώριζες καὶ μερικὰ μπαλώματα. Οἱ πιὸ πολλοὶ ἀξύριστοι, εἶχανε τυλιγμένο πρόχειρα στήν κεφαλή τους τὸ μαῦρο μαντίλι πού 'χε χάσει τὰ κρόσσια του.

Ἀντίκρου ἀπὸ τὴν καστρόπορτα στέκανε δυὸ τρία χάνια καὶ τὰ Καινούρια Χασαπιά — μιὰ πλακόστρωτη αὐλὴ μὲ γύρω γύρω ὑπόστεγα, ὅπου κρέμουνταν τὰ σφαχτά. Οἱ χασάπηδες, μὲ ματωμένες ποδιές, ἐκαθαρίζανε τοὺς πάγκους κι ἀκονίζανε τὰ μαχαίρια τους.

— Ὅθεν ποῦ θὰ πᾶμε; ρώτησε ὁ Θεοδωρῆς.

— Ἀκλούθα μου, τοῦ 'πε ὁ Βασίλης.

Ἐπῆρανε τὸ δρόμο τοῦ Κάτωλα. Τὰ μαγαζιά ἄνοιγαν ἓνα ἓνα κι οἱ μαγαζάτορες ἐτραβοῦσαν τὴνπραμάτεια τους κοντὰ στήν πόρτα, γιὰ νὰ τήνε βλέπουν οἱ περαστικοί. Ἡ κίνηση πλήθαινε, ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα.

Ὁ Βασίλης ἤξερε πὼς ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀπὸ τὰ Στιβανάδικα, δὲν ἐθυμοῦνταν ὅμως ἂν ἔπρεπε νὰ στρίψουν ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ. Ἐψαχνε μὲ τὰ μάτια τὸ δρόμο, ἀποφεύγοντας νὰ ρωτήσῃ, γιὰ νὰ μὴ δείξει πὼς ἦταν ἀνήξερο χωριατάκι. Στὸ τέλος ἔβαλε κάτω τὴν ντροπὴ καὶ ρώτησε ἓναν μπακάλη, πού 'στεκε στήν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ του.

— Πάρε ζερβὰ τὸ πρῶτο στενὸ πού θὰ βρεῖς καὶ θ' ἀκούσεις τὸ σαματᾶ ἀπὸ τὰ σφυριά, τοῦ 'πε ἐκεῖνος.

Ἐγρηγόρισε τὸ βῆμα ἡσυχασμένος. Ἐρχότανε κιόλας στ' αὐτιά τους τὸ σφυροκόπημα τῶν τσαγκάρηδων. Μπρὸς ἀπὸ τὶς πόρτες τους ἐκρέμουνταν ὀλοκαίνουρια στιβάνια μαῦρα, ἄσπρα, κόκκινα, καφετιά. Δίχως νὰ τὸ θέλει κοίταξε τὰ δικά του, ποὺ κρατοῦσαν ἀκόμη ὅλο τὸν πάσπαλο ἀπὸ τὸ νυχτερινὸ ποδαρόδρομο.

Δὲν εἶχανε προχωρήσει πολὺ, ὅταν ἀκουστήκανε κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριὲς τοῦ δρόμου σφυρίγματα καὶ ζάρπες, καὶ τὰ χτυπήματα τῶν σφυριῶν ἐγίνηκαν πιὸ δυνατὰ καὶ πιὸ γρήγορα. Ὁ Βασίλης ἐκοίταξε γύρω του ἀνήσυχος. Λίγα μέτρα πίσω τους ἐρχόταν ἓνας κουρελῆς, μὲ μιὰ κατσούνα στὸ δεξί του χέρι κι ἓνα σκισμένο ψαθάκι στὴν κεφαλή. Ἐκουνοῦσε τὰ δυὸ του χέρια, ἀνέμιζε σὰ σπαθὶ τὸ στραβοράβδι του κι ἔβριζε γυρίζοντας καὶ πρὸς τὶς δυὸ μεριὲς τῶν μαγαζιῶν. Κι ὅσο κεῖνος ἐβλαστημοῦσε, τόσο οἱ ζάρπες, τὰ σφυρίγματα καὶ τὰ γέλια ἐγίνονταν πιὸ δυνατὰ. Ὁ σαματᾶς ἔπαψε, ὅταν ὁ κουρελῆς προσπερνώντας τους ἐχάθηκε τρέχοντας.

Ὁ Βασίλης ἐσταμάτησε στὸ φαρδὺ δρόμο ποὺ βγήκανε κι ἐκοίταξε μιὰ πάνω μιὰ κάτω. Στὴ γωνιὰ εἶδε τὴ βρύση μὲ τὴν πέτρινη γούρνα.

— Εἴμαστε στὸ Κρυὸ Βρυσάλι, εἶπε. Ἐπὰ κοντὰ μ' ὀρμήνεψε ὁ καπετὰν Πρίνος πῶς θὰ τότε βροῦμε.

Τούτῃ τὴ φορὰ ρώτησε πιὸ θαρρετά. Τοῦ δείζανε μιὰν πόρτα. Τὴν ἔσπρωξε κι ἐμπήκανε. Ἐνας λιμοκοντόρος μὲ φράγκικα στεκότανε μπρὸς σ' ἓναν καθρέφτη κρεμασμένο στὸν τοῖχο, ἐβαστοῦσε ἓνα χτενάκι κι ἴσιωνε ἀργὰ καὶ προσεχτικὰ τὰ μαλλιά του.

— Θέλομε τὸν καπετὰν Πρίνο, τοῦ ἴπε ὁ Βασίλης.

Ἐσυνέχισε νὰ περνᾷ τὸ χτενάκι πάλι καὶ πάλι ἀπὸ τὸ κούτελο ὡς τὸ σβέρκο, σὰ νὰ γύρευε νὰ πετύχει τὸ τέλειο χτένισμα. Κάποτε σταμάτησε κι ἐγύρισε καὶ τοὺς εἶδε.

- 'Εθελοντὲς εἴσαστε; ρώτησε.
Τοῦ γνέφανε κι οἱ δυὸ (ναί). 'Εκατσε στὸ γραφεῖο.
— 'Ο καπετάνιος λείπει στὸν 'Αποκόρωνα καὶ θὰ 'ρθει τὸ βράδυ. 'Ελᾶτε αὔριο τὸ πρωὶ νὰ τόνε δεῖτε.
'Εβγήκανε στὸ δρόμο.
— 'Εδὰ εἶντα θὰ κάμομε; ρώτησε ὁ Θεοδωρῆς.
— Θὰ πάρομε τὴ στράτα κι ὅπου μᾶσε βγάλει, ἀποκρι-
θηκε ὁ Βασίλης.
— Δὲ γυρίζομε στὸ χωριό;
— "Οι, δὲ γυρίζομε. Κάπου θὰ βροῦμε τόπο νὰ βολευ-
τοῦμε τὴ νύχτα.

* * *

Εἶδανε στὰ δεξιά τους μιὰ καμάρια κι ἀπὸ πάνω της μὲ
μεγάλα μπλάβα γράμματα: ΣΤΟΑ ΤΣΑΡΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β'.
«Καὶ μέσα στὰ Χανιά ἔχει δική του καμάρια ὁ τσάρος;»
ἀναρωτήθηκε θαυμάζοντας ὁ Βασίλης.

'Εστάθηκε κάμποσο κοιτάζοντάς τηνε.

— Μπαίνομε μέσα, νὰ δοῦμε εἶντά 'ναι; ἔκαμε ὁ Θεοδω-
ρῆς.

'Εμπήκανε στὴ μισοσκότεινη στοά, πού στὸ τέλειωμά
της ἄσπριζε μιὰ ἐκκλησιά.

'Εβγήκανε σὲ μιὰν αὐλὴ μὲ ψηλὰ κάγκελα ἀπὸ τίς δυὸ
μεριές. Ἄριστερὰ ἦταν ἀνοιχτὰ τρία παράθυρα κι ἔβλεπες
μέσα τοὺς δασκάλους. Οἱ δυὸ μιλούσανε στὰ παιδιὰ κι ὁ
τρίτος ἐχτύπα τὴ βέργα του στὴν ἔδρα. Μπροστὰ ἡ ἐκκλη-
σιά, μ' ἓνα ψηλὸ καμπαναριό, ἐφάνταζε μεγαλόπρεπη σὲ
σύγκριση μὲ τὴν ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ τους. Ἡ μεσιανὴ
πόρτα της ἦταν ἀνοιχτή.

— Πᾶμε νὰ προσκυνήσομε, πρότεινε ὁ Βασίλης.

'Εμπήκανε κάνοντας τὸ σταυρό τους.

Οἱ εἰκόνες εἶχανε χρυσὲς κορνίζες μὲ πολλὰ σκαλισματα.

Χρυσός ἦτανε κι ὁ ἄμβωνας κι ἀντικριστά του ὁ δεσποτικὸς θρόνος.

— Ὅμορφα, ἔ; ἐθαύμασε ὁ Θεodorῆς.

— Ν' ἄψομε ἕνα κερὶ, εἶπε χαμηλόφωνα ὁ Βασίλης.

— Ἐχεις καμιὰ πεντάρα; ρώτησε ὁ φίλος του.

Τότε θυμηθῆκανε κι οἱ δυὸ πὼς ὅλα τὰ λεφτά τους ἦταν οἱ τέσσερεις δραχμὲς τοῦ ἑνὸς κι οἱ τρεῖς τοῦ ἄλλουνοῦ.

— Δὲν πειράζει, εἶπε ὁ Θεodorῆς. Ἄς μὴν ἄψομε κερὶ.

Στὸ τέμπλο οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας ἦτανε σκεπασμένες μ' ἀσήμι, ἐξὸν ἀπὸ τὰ πρόσωπα. Ὁ Θεodorῆς ἐσίμωσε, ἔκαμε τρεῖς βιαστικὸς σταυροὺς κι ἀνασπάστηκε τὶς δυὸ εἰκόνες. Στὸ νοῦ τοῦ Βασίλη ἦρθε ἡ σκέψη πὼς ἐκεῖ ποῦ θὰ πηγαίνανε ἦτανε ζωὴ καὶ θάνατος κι ἔνωσε πὼς δυὸ τρεῖς σταυροὶ κι ἕνα προσκύνημα ἦτανε πολὺ λίγα.

«Βοήθα, Χριστέ μου», εἶπε ἀπὸ μέσα του, «νὰ γυρίσω ζωντανός».

Καθὼς ὅμως ἔκανε τὰ λίγα βήματα ποῦ τὸν ἐχώριζαν ἀπὸ τὴν εἰκόνα, τοῦ φάνηκε πὼς ὁ Χριστὸς τὸν ἐκοίταζε πότε παραπονεμένος καὶ πότε ἀγριωπός. Ἀνασπάστηκε τ' ἀσημένιο χέρι του καί, πηγαίνοντας πρὸς τὴν πόρτα, ἀνάσσυρε ἀπὸ τὴν τσέπη του τὴ μιὰν ἀπὸ τὶς τέσσερεις δραχμὲς καὶ τὴν ἄφησε στὸ παγκάρι. Ἐπῆρε δυὸ κερὶὰ κι ἔδωσε τὸ ἕνα στὸ Θεodorῆ.

— Δραχμὴ ἔδωκες; ἀπόρησε ἐκεῖνος.

Δὲν τ' ἀποκρίθηκε, παρὰ ἀνάψε τὸ κερὶ κάνοντας τὸ σταυρὸ του. Ὁ Θεodorῆς ἔκαμε τὸ ἴδιο.

Μιὰ μαυροντυμένη γυναίκα, μὲ τὴ σκούπα στὸ χέρι, ἔστεκε δίπλα στὴν πόρτα.

— Ποιὰ ἐκκλησιὰ εἶναι τούτη, θειά; τὴ ρώτησε ὁ Βασίλης.

— Ἡ Τριμάρτυρη, μεγάλη ἡ χάρη τση.

Τοὺς ἐκοίταξε καλὰ καλὰ.

— Ἀπὸ τσ' ἐθελοντὲς εἶστε κι ἐσεῖς; ρώτησε.

Ὁ Βασίλης ἀπόρησε.

— Ποῦ τὸ ξέρεις;

— Ἔχουνε περάσει κι ἄλλοι ἀπὸ δῶ, τ' ἀποκρίθηκε.

«Οὐῶλος ὁ κόσμος τὸ κατέχει», συλλογίστηκε ὁ Βασίλης, «κι ἐμᾶς μᾶς εἶπανε νὰ τὸ ἔχομε μυστικό».

— Ὁ Χριστὸς κι ἡ Παναγιά νὰ σᾶσε σκέπει, εἶπε πάλι ἡ μαυροφόρα.

— Φχαριστοῦμε, θειά.

Ἐβγήκανε στὴν αὐλὴ κι ἐξαναπεράσανε τὴ Στοὰ τοῦ Τσάρου. Ἀντίκρου, μπρὸς ἀπὸ μιὰ μικρότερη στοά, μιλούσανε μεταξὺ τους δυὸ φραγκοπαπάδες, ὁ ἓνας ἀσπρογένης κι ὁ ἄλλος μὲ κοντὴ μαύρη γενειάδα. Ἐφορούσανε ράσα καφετιά κι εἶχανε δεμένο στὴ μέση τους ἓν' ἄσπρο σκοινί.

Πιο κάτω, ἀριστερά, συναντήσανε τὸ τζαμί τοῦ Γιουσούφ πασᾶ καὶ δεξιὰ τὸ τούρκικο χαμάμι μὲ τρεῖς μικροὺς τρούλους στὴν ἀράδα.

Περάσαν ἄλλη μιὰ καμάρα κι ἐβγήκανε στὴν πλατεῖα τοῦ Σαντριβανιοῦ. Τὰ σπίτια γύρω γύρω τῆς, τρίπατα τὰ πιὸ πολλά, μοιάζανε στριμωγμένα κι ἐθαρροῦσες πὼς ἔσπρωχνε τὸ ἓνα τ' ἄλλο, γιὰ νὰ δείχνουνε μεγαλύτερη φάτσα. Ἐξω ἀπὸ τὰ καφενεῖα εἶχανε κάτσει κιόλας οἱ πρῶτοι θεριακλῆδες νὰ πιοῦνε τὸν πρωινὸ καφέ τους καὶ νὰ διαβάσουνε τὶς προχτεσινὲς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες, πού ἔχαν ἔρθει ἀργοπορημένες, ὅπως συνήθως. Μερικοὶ εἶχανε πιάσει κουβέντα γιὰ τὴν ἐπιστράτευση πού ἔκαμε ὁ Βενιζέλος στὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τὶς δηλώσεις τοῦ σουλτάνου.

* * *

Οἱ δυὸ συχωριανοὶ διαβήκανε μιὰ δεύτερη καμάρα στὴν ἄλλη μεριὰ τῆς πλατείας κι ἐβρεθήκανε στὸ λιμάνι. Ὁ Θεόδωρῆς ἐσταμάτησε κι ἐκοίταζε ἐκστατικὸς τὴ θάλασσα. Ἄλλη μιὰ φορὰ εἶχαν ἔρθει στὴ Χώρα, πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια,

μὲ τὸν πατέρα του, μὰ δὲν εἶχαν ἀποφτάσει ὡς τὸ λιμάνι. Φυσοῦσε βοριάς καὶ τὰ κατάρτια τῶν καραβιῶν ἐκουνιού-
ντανε πέρα δῶθε.

Ἐσιμώσανε τὸ νερό, πού ἦτανε θολὸ καὶ πρασινωπὸ. Ἐ-
νας βαρκάρης εἶδε τὰ πρόσωπά τους κι ἐκατάλαβε πὼς ἦταν
ἄβγαλτα χωριατάκια. Δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρία νὰ πετάξει τὴ
μαντινάδα του:

*Θαμάζομαι τὴ θάλασσα βαθιὰ πὸ τὴν ἀνοιξαν
τὰ χρώματα πὸ βγάλανε ποῦ διάολο τὰ ρίξαν;*

Κι ἔβαλε τὰ γέλια. Ὁ Βασίλης ἐπειράχτηκε.

— Πᾶμε, εἶπε στὸ Θεόδωρῆ κι ἐκίνησε νὰ φύγει.

Ἐπεράσανε μπρὸς ἀπὸ τὸ «Μέγα Ξενοδοχεῖον τῆς Ἀγ-
γλίας», μ' ἓνα πάτωμα ὅλο κι ὅλο, ὅπου ἀνέβαινες ἀπὸ μιὰ
πέτρινη σκάλα. Πιὸ κάτω ἦτανε τὸ Γιαλὶ Τζαμισὶ μὲ τὸ
μινιρέ του, ἓνα μεγάλο ὄλοστρόγγυλο κουμπὲ καὶ μιὰ σειρὰ
μικρότερους. Πλάι στὴ θάλασσα, στὸ ὑπόστεγο, οἱ ψαράδες
ἐδιαλαλούσανε τὰ ψαρικά τους.

Ἀκούστηκε ὁ ἦχος ἀπὸ τουμπελέκι καὶ στὴ γωνιὰ τοῦ
τζαμιοῦ πρόβαλε ἓνας ἀράπης ψηλὸς καὶ ξερακιανός, μὲ
ξυρισμένη γουλι τὴν κεφαλή του. Τὸ παντελόνι τοῦ ἴφτανε
ὡς τὴ μέση τῆς γάμπας κι οἱ γδυμνὲς πατοῦσες του ξεχει-
λῶναν ἀπάνω στὶς μαλτεζόπλακες. Στὴν ἀριστερὴ ἀμασχά-
λη του ἔσφιγγε τὴν τραμπούσκα, πού τὴν ἐβαροῦσε καὶ μὲ
τὰ δυὸ του χέρια. Ἐξὸν ἀπὸ τὸ τσιγάρο πού κρεμότανε στὰ
χείλια του, εἶχε σφηνώσει ἄλλο ἓνα στὸ κάθε του ρουθούνη.
Ἐβάδιζε μὲ τὸ ρυθμὸ τοῦ τούμπανου καὶ τὰ τρία τσιγάρα
τυλίγανε μὲ τὸν καπνὸ τὸ πρόσωπό του, σὰ νὰ τὸ λιβανίζανε.

Στὴ στιγμή μαζευτήκανε γύρω του ἓνα σμάρι παιδιὰ καὶ
κάμποσοι ἀπὸ τοὺς ψαράδες τοῦ ὑπόστεγου. Ἄλλοι χτυπού-
σανε τὰ κούρταλα σύμφωνα μὲ τὴν τραμπούσκα, ἄλλοι σφυ-

ρίζανε, μερικοί τὸν ἐπειράζανε μὲ λόγια. Ἐκεῖνος εἶχε πάντα τὸ ἴδιο φαροῦ χαμόγελο καὶ τὰ χέρια του δὲν ἔσταματοῦσαν νὰ χτυποῦνε.

— Ἀλῆ Γκογκό, τοῦ φώναξε ἓνας ἀγριομούστακος θαλασσινός, βάλε, μωρέ, κι ἓνα τσιγάρο στὸν κῶλο σου, νὰ φουμέρνεις ἀπ’ οὔλες σου τσὶ τρύπες!

Ἡ μαρίδα γύρω γελοῦσε.

Ὁ ἀράπακας ἐγύρισε καὶ τὸν ἐκοίταξε, χαμογελαστός πάντα, κι ἐσυνέχισε τὸ δρόμο του.

Ὅταν ἐχάθηκε στὴν Καμάρα τοῦ Κολόμπο, ὁ Βασίλης μὲ τὸ Θεωρῆ προχωρήσανε στὸ μέσα λιμάνι. Χαμάληδες ἄσπροι καὶ μελαψοὶ βγάναν ἀπὸ ἓνα καράβι σακκιὰ στὴν πλάτη τους καὶ τὰ φορτώνανε σ’ ἓνα μακρύκαρο. Παρέκει κυλούσανε βαρέλια. Τὰ σπρώχνανε μὲ κόπο πάνω σὲ δυὸ μαδέρια, ἀκουμπισμένα σ’ ἓνα πλοῖο μὲ μαῦρο φουγάρο, καὶ τὰ ρίχνανε στὸ κατάστρωμά του. Ἀπάνω στὶς πλάκες ἦταν ἀραδιασμένα βαρέλια, γκαζοτενεκέδες, σιδεροσωλῆνες καὶ κουλοῦρες σκοινιά.

Σὲ μιὰ στιγμή τὸ βαρέλι, πού ’χαν ἀνεβάσει ὡς τὴν κορφὴ τῶν μαδεριῶν, ἐξέφυγε κι ἄρχισε νὰ κυλᾷ πρὸς τὰ πίσω. Ὁ Θεωρῆς, πού περνοῦσε δίπλα του, ἄπλωσε τὰ δυὸ του χέρια, ἔβαλε καὶ τὸν ὄμο, καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυὸ ἀνακράτησε τὸ βαρέλι. Ἐτρέξανε τρεῖς ἀκόμη κι ὅλοι μαζὶ τ’ ἀνεβάσανε στὸ κατάστρωμα. Ὁ μαῦρος, πού παρὰ λίγο νὰ περνοῦσε τὸ βαρέλι πάνω ἀπὸ τὸ πόδι του, ἔσφιξε καὶ μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὸ δεξιὸ τοῦ Θεωρῆ.

— Ὁ Γιαραμπῆς νὰ σ’ ἔχει καλά!

Τὰ δόντια του ἀστράφτανε σὰν τὸ χιόνι πάνω στὸ σιοῦρο του πρόσωπο. Κι οἱ ἄλλοι χαμάληδες ἐχτυποῦσαν τὸ Θεωρῆ φιλικὰ στὴν πλάτη.

— Καλὸς ἄνθρωπος εἶσαι, τζάνεμ. Ὁ Θεὸς σ’ ἔπεψε κι ἐγλίτωσες τὸν Ἀχμέτη, πού ’χει ὀχτῶ παιδιὰ.

Ἐχάζεψαν ἀκόμη κάμποσιν ὥρα στὸ λιμάνι, ὕστερα μπή-
κανε σ' ἓνα στενό. Ἀπὸ κεῖ τὸ ἓνα σοκάκι τοὺς ἐπαράδινε
στ' ἄλλο. Γειτόνισσες ἐκουβέντιαζαν ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα,
μιὰ ἄδειασε τὴ σκάφη της στὸ καλντιρίμι, παιδιὰ ξυπόλυτα
τρέχανε τσαλαβουτώντας στὰ μπουγαδόνερα. Ἀπὸ ἓνα πα-
ράθυρο μιὰ γυναίκα φώναζε τὴν ὥρα ποὺ χτένιζε τὰ μαλλιά
της:

— Μουράτη! Μουράτη! Δὲ γροικᾶς, μωρέ;

* * *

Ἐβγήκανε στὸν κεντρικὸ δρόμο τῆς Σπλάντζιας καὶ σὲ λίγο
φτάσανε στὴν πλατεῖα. Στὴ μιὰ της ἄκρα ἦταν ἓνα μικρὸ
πολύγωνο κιόσκι, μὲ τζάμια ὀλόγυρα καὶ κωνικὴ στέγη.
Πιὸ πέρα ἄπλωνε τὸν ἴσκιό του ἓνας μεγάλος πλάτανος.
Τὸ μάτι τὸ τραβοῦσε τὸ τζαμί, στὸ βάθος τῆς πλατείας, μὲ
τὸν ψηλὸ μιναρέ του, ποὺ ἔχε δυὸ μπαλκόνια.

Ὁ Βασίλης κι ὁ Θεodorῆς ἐπροχωρήσανε κατὰ κεῖ κι ἀνε-
βήκανε τὰ λίγα σκαλοπάτια ποὺ ὄδηγούσανε στὴν πόρτα του.
Ἀπὸ τὸ διπλανὸ παράσπιτο βγήκε ἓνας γενᾶτος μὲ μακρὸ
καφτάνι κι ἓνα σαρίκι ἄσπρο καὶ κόκκινο στὴν κεφαλή.

— Ἐ, ρωμιάκια, τοὺς εἶπε, εἶντα θέλετ' ἐπαέ;

— Τὸ τζαμί ξανοίγομε, τ' ἀποκρίθηκε ὁ Βασίλης. Ποιὸ
τζαμί εἶναι;

— Τὸ Χουνκιὰρ Τζαμισί. Τὸ πλιὸ μεγάλο τσῆ Χώρας.

Ὁ Θεodorῆς ἔκαμε δυὸ βήματα κι ἐδοκίμασε νὰ δεῖ μέσα
ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα.

— Στὸ τζαμί δὲν μπαίνουνε παρὰ οἱ πιστοὶ τοῦ Μουχα-
μέτη, τοῦ ἔπε ὁ χότζας.

Τὸ πρόσωπο τοῦ Θεodorῆ κοκκίνισε μὲ μιᾶς.

— Σὰ θὰ γαιέρομε, θὰ μποῦμε μὲ τὸ ζόρε, εἶπε.

Στὰ μάτια τοῦ Τούρκου πέρασε ἓνας ἴσκιος ἀνησυχίας.

— Σὰ θὰ γαιέρετε ἀπὸ ποῦ; ρώτησε.

Ὁ Βασίλης ἐπέρασε τὰ χέρια στοὺς ὤμους τοῦ φίλου του καὶ τὸν ἐπῆρε νὰ κατεβοῦνε τὰ σκαλιά, δίχως νὰ δώσουν ἀπόκριση.

Κάτω ἀπὸ τὸν πλάτανο κάθουνταν πέντ' ἔξι Τοῦρκοι μὲ τὰ κόκκινα φέσια τους. Ἄλλοι κάπνιζαν ἀργιλέ, ἄλλοι ξεκουκίζανε τὰ κεχριμπαρένια κομπολόγια τους. Καθὼς ἐπερνούσανε δίπλα τους, ὁ πιὸ μελαχρινός, μὲ τὰ μαῦρα πυκνόσγουρα γένια πού ἔχαν ἀρχίσει ν' ἀσπρίζουνε στὸ πιγούνη, τοὺς ἔριξε τὸ ρώτημα σὰ θελιά:

— Θωρεῖτε κείνονὲ τὸ κλαδί;

Κι ἔδειξε ἀπὸ πάνω του τὸν πλάτανο. Κι οἱ δύο τους ἐσηκώσανε τὰ μάτια γιὰ νὰ δοῦνε.

— Ἐκειὰ φουρκίσανε τὸ δεσπότη τῆ Κίτσαμος στὸν πρῶτο Σηκωμό, συμπλήρωσε ὁ Τοῦρκος.

— Γιάντα μᾶς τὸ λέεις, γιὰ νὰ φοβηθοῦμε; τότε ρώτησε ὁ Θεοδωρῆς καὶ τὸ μάτι του σπίθιζε.

— Κοπέλια εἴσαστε, γιὰ νὰ μαθαίνετε, ἀπάντησε ὁ μαυρογένης, κι ἔνα εἰρωνικὸ χαμόγελο στράβωσε τὴν ἄκρα τῶν χειλιῶν του.

— Ἐπέρασαν ἐκεῖνα τὰ ζαμάνια, ἐμπῆκε στὴ μέση ὁ Βασίλης.

— Ὅπισω ἔχ' ἡ ἀγλάδα τὴν οὐρά, τοῦ ἀντιγύρισε τὸ λόγῳ ὁ γεροντότερος.

Κι ἡ κουβέντα του ἀκούστηκε σὰν ἀόριστη — καὶ γι' αὐτὸ πιὸ ἐπίφοβη — ἀπειλή.

Εἶχε πιά μεσημεριάσει κι ἐνιωθαν ἀπ' ὦρα ἀδειανὸ τὸ στομάχι τους. Ἐκάτσανε σ' ἓνα πεζούλι, ξεκρέμασε ἀπὸ τοὺς ὤμους του τὸ σακκούλι ὁ Θεοδωρῆς, τ' ἀνοίξανε κι ἀρχίσανε νὰ τρῶνε τὴν ξεροφαγιά. Εἶχαν ἀφήσει πίσω τους τὴ Σπλάντζια.

— Θεοδωρῆ, δὲ μοῦ ἴδες γιάντα θέλεις νὰ πάεις ἐθελοντής, ρώτησε, ἐκεῖ πού μασοῦσαν, ὁ Βασίλης τὸ συντράπεζό του.

Ἐκεῖνος δὲν ἐμίλησε, σὰ νὰ πάσκιζε νὰ βάλει σὲ τάξη τὶς σκέψεις του.

— Πλαντάζω στὸ χωριό, ξέσπασε ξάφνου. Ἄλλο δὲν κάνω παρὰ νὰ ξελακκίζω τ' ἀμπέλι, νὰ ραβδίζω καὶ νὰ κουβαλώ τσ' ἐλιές. Ὅμως ἐπαὲ μέσα — κι ἐχτύπησε μὲ τὸ γρόθο τὸ στῆθος του— σηκώνονται φωνές πού δὲν καταλαγιάζουνε μὲ τσί δουλειές.

— Εἶντα φωνές; ρώτησε ὁ Βασίλης.

— Μηδ' ἐγὼ δὲν κατέχω. Φωνές πού μὲ παρακινουῦνε νὰ βρῶ ἓνα θεριὸ γῆ ἓνα σαραντάπηχο σὰν τὸ Διγενῆ, ν' ἀπαλέψω μαζί ντου καὶ νὰ τότε βάλω κάτω.

— Κι ἄνε σὲ βάλει κάτω αὐτός;

— Ἐκεῖνες τσ' ὠρες τὰ μπράτσα μου γίνονται σιδερένια κι οὐλο μου τὸ κορμὶ τρίζει ἀπὸ μιὰ δύναμη πού δύσκολα τήνε κουλαντρίζω. Μὴν πὰ' νὰ θαρρεῖς πὼς στὸ λιμάνι ἤθελα νὰ γλιτώσω τὸν ἀράπη μὲ τὰ ὀχτῶ κοπέλια. Ὅντεν εἶδα τὸ βαρέλι νὰ φεύγει ἀπὸ τὰ χέρια τῶνε καὶ νὰ παίρνει τὸν κατῆφορο, μοῦ φάνηκε πὼς δὲν ἦτανε βαρέλι παρὰ γεῖς δράκος πού χύνουνταν νὰ φάει τσ' ἀθρώπους — κι ἐμένα μαζί. Γι' αὐτὸ ἔβαλα τὰ χέρια καὶ τὸν ὦμο μου ἀντισκάρι, γιὰ νὰ νικήσω τὸ δράκο.

Ὁ Βασίλης ἔμεινε σκεφτικός. Ὁ φίλος του ἀχνογέλασε.

— Δὲν μπορῶ νὰ ξεδιαλύνω, εἶπε, ἂν εἶμαι ἀντρειωμένος ἢ κουζουλός. Ὅ,τι καὶ νὰ ἴμαι, θὰ πάρω τὸ δρόμο ὅπου μὲ σπρώχνει ἡ δύναμή μου.

— Σὲ καλὸ νὰ σοῦ βγεῖ τούτ' ἡ δύναμη, εἶπε σοβαρὰ ὁ Βασίλης.

Εἶχανε τελειώσει τὸ γιόμα τους. Ἐβαλαν ὅ,τι περίσσευε στὸ σακκούλι, τὸ κρέμασε πάλι ὁ Θεόδωρῆς στὴν πλάτη του κι ἐσηκωθήκανε.

* * *

Ἐφτάσανε στὴν ἄκρη τῆς πόλης κι ἐπήγαιναν ἀκολουθώντας τὴν τάμπια, μὰ ὄχι γιὰ πολὺ. Πιο πέρα εἶχαν ἀρχίσει τὸ γκρέμισμά της. Πέτρες καὶ χώματα τὰ ρίχνανε στὰ ἐντέκια νὰ τὰ μπαζώσουνε. Ὅλος ὁ τόπος ἦταν ἀνασκαμμένος καί, καθὼς δὲν εἶχε βρέξει ἀκόμη, τὰ πόδια βουλιάζανε στὴ σκόνη. Μιὰ μεγάλη σταυρωτὴ οἰκοδομὴ εἶχε χτιστεῖ καταμεσῆς τοῦ ἄδειου τόπου, μὲ μιὰ σειρὰ πύργους στὸ κατώι καὶ μιὰ σειρὰ παράθυρα στ' ἄνωι. Δὲν εἶχε ἀκόμη σκεπτὴ παρὰ ἓνα σιδερένιο σκελετὸ κι ἐκεῖ πάνω ἦταν ἀνεβασμένοι ἐργάτες κι ἐχτυπούσανε τὰ σφυριά τους.

— Εἶντά 'ναι, μπάρμπα, τοῦτο τὸ σεράι, ρώτησε ὁ Θεοδωρῆς ἓναν περαστικό.

— Ἡ καινούρια ἀγορά, τ' ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος πρόθυμα.

Στάθηκε λίγο μαζί τους καὶ τὴν ἐκαμάρωνε, λὲς καὶ τὴν εἶχε χτίσει ὁ ἴδιος.

— Ὅμορφο πρᾶμα! ἔκαμε.

Ἐκεῖ πού τελειώνανε τ' ἀνασκαμμένα χώματα, ἀντίκρου ἀπὸ τὸ «Λόντον Μπάρ», ἐστέκανε καρτερικὰ δυὸ ἀχαμνὰ ἄλογα, ζεμένα σὲ μιὰ μακριὰ ἄμαξα. Ἐνα μελαψὸ χαλικουτάκι, πού 'χε κρεμασμένη λοξὰ ἀπὸ τὸν ὦμο του μιὰ πέτσινη τσάντα, φώναζε κάθε τόσο:

— Ἄλα, γιὰ τὴ Χαλέπα! Ἄλα καὶ φεύγει!

Τὸ τραμβάυ εἶχε μιὰ δεκαριά καθίσματα καὶ τρεῖς ὄλους κι ὄλους ἐπιβάτες.

Οἱ δυὸ ἐθειλοντὲς ἀλληλοκοιταχτήκανε.

— Εἶντα λέεις, πᾶμε; ρώτησε ὁ Θεοδωρῆς.

— Καὶ δὲν πᾶμε!

Ἀνεβήκανε τὸ σκαλάκι κι ἐκάτσανε σὲ δυὸ καθίσματα. Οἱ τρεῖς πρῶτοι ἐπιβάτες ἀνυπομονοῦσανε.

— Πότε θὰ φύγομε, Χασὰν ἀγά; ρώτησαν ἓνα χοντρὸ μεσοκαιρίτη, μὲ τὸ κόκκινο φέσι του γερτὸ ὡς τὰ φρυδιὰ, πού 'στεκε δίπλα στ' ἄλογα.

— Τὸν κοντοχτόρο νὰ ρωτήξετε, τοὺς ἐπαράπεμψε ἐκεῖνος στὸ χαλικουτάκι.

Σὰν ἤρθαν ἄλλοι δυό, ὁ Χασὰν ἀγάς ἀποφάσισε πὼς ἦταν ὠρα νὰ φύγει. Ἀνέβηκε στὴ θέση τοῦ ἀμαζῆ, ἐπῆρε τὸ καμουτσι του κι ἐχτύπησε τ' ἄλογα στὰ καπούλια. Ὁ εἰσπράχτορας ἀνέβηκε ἀπὸ τὸ πίσω σκαλάκι κι ἐκινήσανε.

Τὸ τραμβάου ἐπήγαινε μὲ τὴν ἡσυχία του. Ὁ ὁδηγὸς ἔριχνε πότε πότε μιὰ καμουτσιὰ καὶ τ' ἄλογα κόνανε κάμποσα βήματα πιὸ γρήγορα, γιὰ νὰ ξαναβροῦνε σὲ λίγο τὸ ράθυμο ρυθμὸ τους.

Ἐπεράσανε πλάι στὸ ἐντέκι μὲ τοὺς λαχανόκηπους, διασχίσανε τὸ Κοῦμ Καπὶ μὲ τὰ σκόρπια νιόχιστα σπίτια του καὶ τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Σαλίβερου, τὸν τενεκὲ-μαχαλᾶ τῶν χαλικούτηδων, κι ἐφτάσανε στὴν ἄκρα τῆς θάλασσας.

Σὲ μιὰ στιγμή ὁ Θεοδωρῆς ἔσκυψε κι ἐψιύρισε στ' αὐτὶ τοῦ Βασίλη:

— Νὰ μὴν πλερώσομε. Τούρικο εἶναι τ' ἀμάξι.

— Δὲν εἶναι σωστό, διαφώνησε ἐκεῖνος.

— Ἐμεῖς πᾶμε γιὰ πόλεμο, ξανᾶπε ὁ Θεοδωρῆς. Τσ' ἐχτροὺς μας θὰ πλερώνομε;

Εἶχε τὴ λογικὴ τῆς ἡ κουβέντα του, ὅμως δὲν τοῦ φαινότανε τίμιο νὰ τοὺς ξεγελάσουνε μ' ἄπρεπο τρόπο. Ἐπίστεψε πὼς ἤβρε τὸ λόγο ποὺ θὰ ἔκανε τὸ Θεοδωρῆ ν' ἀλλάξει γνώμη:

— Καὶ πῶς θὰ γυρίσομε;

— Μὲ τὰ πόδια, τ' ἀποκρίθηκε σὰ νὰ ἔτανε τὸ πιὸ φυσικὸ πρᾶμα στὸν κόσμο.

Ἐπηγαίνανε τώρα πλάι στὴ θάλασσα, ποὺ φαινότανε χαμηλά, μὲ μικροὺς βράχους νὰ προβαίνουνε σκόρπιοι ἀπὸ τὸ νερό. Πίσω τους εἶχαν ἀφήσει τὴν πόλη νὰ προχωρεῖ μέσα στὴ θάλασσα, τειχογυρισμένη, μὲ τοὺς μιναρέδες τῆς νὰ ὑψώνονται στὸν οὐρανό. Ἐπεράσανε δυὸ τρία προξενεῖα, ποὺ τὸ καθένα εἶχε τὴ σημαία του, τὴ Γαλλικὴ Σχολή, ποὺ

στήν πόρτα της ἔστεκε μιὰ φραγκοκαλόγρια, κι ἐφτάσανε στήν πλατεῖα, μπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Βενιζέλου.

Τὸ τραμβάου σταμάτησε κι οἱ ἐπιβάτες ἀρχίσανε νὰ κατεβαίνουν. Ὁ εἰσπράχτορας ἔπαιρνε ἀπὸ καθένα τὴν πεντάρρα του γιὰ τὴ διαδρομὴ.

Ὁ Θεοδωρῆς ἤσυχα ἤσυχα, σὰ νὰ μὴν ἔτρεχε τίποτα, πέρασε ἀπὸ μπρὸς του, δίχως νὰ πληρώσει, κι ἀπομακρύνθηκε. Ὁ Βασίλης, μ' ὄλο πού πίστευε πὼς αὐτὸ πού κάνανε δὲν ἦτανε τίμιο, τὸν ἐμιμήθηκε γιὰ συμπαράσταση.

— Ἔε, ἔκαμε ξαφνιασμένο τὸ χαλικουτάκι. Ἐσεῖς οἱ δυὸ δὲ μοῦ δώσετε τὰ λεφτά.

Ὁ Θεοδωρῆς ἄρχισε νὰ τρέχει καὶ ξοπίσω του κι ὁ Βασίλης. Ὁ κοντοχτόρος ἔκαμε νὰ τοὺς κυνηγήσει, μὰ, θέλεις γιὰτι καταλάβαινε πὼς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς φτάσει, θέλεις γιὰτι φοβήθηκε μὴν τοῦ φύγουνε δίχως νὰ πληρώσουν κι οἱ τελευταῖοι ἐπιβάτες, ἐγύρισε πίσω. Ὁ ἀμαξῆς ἀπὸ τὴ θέση του ἔβριζε τοὺς χωριάτες τοὺς μπαγαπόντηδες.

Τρέχοντας πάντα οἱ δυὸ λαθρεπιβάτες ἐστρίψανε σ' ἓνα παραδρόμι, ὕστερα σ' ἄλλο, καὶ μόνο σὰν εἶχανε μακρύνει κάμποσο σταματήσανε λαχανιασμένοι. Ὁ Θεοδωρῆς ἐγελοῦσε χωρὶς σταματημό.

— Εἶδες πὼς ἔκαναν οἱ μπουρμάδες; ἔλεγε ἀνάμεσα στὰ γέλια του.

Γυρίσανε στήν πόλη, ὅταν ὁ ἥλιος ἔγερνε νὰ βασιλέψει. Ἀναζήτησαν ἓνα χάνι, γιὰ νὰ περάσουνε τὴ νύχτα τους καὶ τὸ βρῆκαν ἔξω ἀπὸ τὸ Καλὲ Καπισί. Εἶχε νυχτώσει στὸ μεταξύ καὶ στὸ χάνι μπαινοβγαίνανε κι ἄλλοι, πού ἴχαν ἔρθει ἀπὸ μακρινὰ χωριά καὶ θὰ φεύγανε τὴν ἐρχόμενη μέρα. Ἐδένανε τὰ μουλάρια τους στὸ κατῶι κι ἀνεβαίνανε στὸν ὄντᾶ, γιὰ νὰ πλαγιάσουνε.

Ὁ χανιτζῆς, ἓνας κοιλαρᾶς πού οἱ τρίγες τῶν μουστακιῶν του μπαίνανε στὸ στόμα του, ἐγύρευε τὰ λεφτὰ ἀποσπέρας,

ΧΑΝΙΑ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ

για νά 'ναι σίγουρος πώς δὲ θά 'φευγε κανεὶς μὲ τὸ χάραμα
δίχως νὰ πληρώσει. Τοῦ δώσανε καθένας ἓνα πενηνταράκι
κι ἀνεβήκανε τὴν ξυλόσκαλα, ποὺ πήγαινε πέρα δῶθε ἀπὸ
τὸ βάρος τους. Ὅλο τὸ χάνι μύριζε σανὸ καὶ καβαλίνα.

Ἐβγάλανε τὰ στιβάνια τους καὶ ξαπλώσανε στ' ἀχερό-
στρωμα ντυμένοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Ο ΒΑΣΙΛΗΣ δὲν εἶχε συνηθίσει ἀκόμη τίς φωνές τῶν πουλητάδων πού βγαίνανε στοὺς δρόμους μὲ τὸ χάραμα. Πρῶτος τὸν ἐξυπνοῦσε ὁ σαλεπτσῆς:

— Σααλέπ! Σααλέπ!

“Ὑστερα ἀκούγονταν ὁ γαλατᾶς, ὁ αὐγουλᾶς, ὁ ψωμᾶς, ὁ φαρχᾶς κι ὅποιοι ἄλλοι μποροῦσε νὰ φανταστεῖ ὁ νοῦς σου. Ἄνθρωποι ἀπ’ ὅλα τὰ μιλέτια: Τούρκοι, Ἀρμένηδες, Τάταροι, Ἀλβανοί. Ρωμιὸς ἀπὸ τὴν Ἡπειρο ἦτανε συνήθως ὁ ψωμᾶς.

Ἡ κόνα Κλεονίκη βρισκόταν ἀπὸ νωρὶς στὸ πόδι, νὰ πάρει τὸ γάλα καὶ τὸ φρέσκο ψωμί. “Ὅταν ἐκατεβαίνανε στὴν τραπεζαρία οἱ δυὸ νοικάρηδες, τοὺς τὸ σέρβιρε σὲ λουλουδάτα φλιτζάνια, μὲ τὸ ψωμί φέτες φέτες στὸ πανεράκι. Μιὰ δυὸ φορές τὴν ἐβδομάδα τοὺς ἐσέρβιρε σιμιγδαλένιο χαλβᾶ μὲ ξεφλουδισμένα ἀμύγδαλα. Κάποτε ἀκούγανε στὸ καλντιρίμι τὸ χαλβατζῆ νὰ διαλαλεῖ:

— Νέ γκιουζέλ, νέ τσιτσέκ, νέ ἰπέκ! Κατενχελβάαα!

Μὰ ἡ κόνα Κλεονίκη πίστευε πῶς τὸν καλύτερο χαλβᾶ τὸν ἔκανε ἡ ἴδια.

“Ὅταν ὁ καιρὸς ἦτανε καλός, ἐβγαίνανε νὰ σεργιανίσουνε στὴν πόλη. Ἦταν ὅμως καὶ μέρες πού ἔβρεχε μὲ τίς ὥρες. Τότε κάθουνταν ὑποχρεωτικὰ στὴν τραπεζαρία ἢ στὸ δωμάτιό τους, μὲ τὴ σπιτονοικυρὰ νὰ τοὺς διηγεῖται ἱστορίες ἀπὸ τὰ νιάτα της. Ἦτανε χήρα — ὁ ἄντρας της εἶχε πε-

θάνει πριν από έννια χρόνια, δίχως να κάμουμε παιδιά. Στην αρχή τὴν ἔπιανε τὸ κλάμα κάθε φορά πού τὸν ἔφερνε στὸ νοῦ της. "Ὦχι! ἔλεγε, πῶς θὰ περάσω τὴ ζωὴ πού μου μένει ὀλομόναχη; "Ὁμως σιγὰ σιγὰ συνήθιζε τὴ μοναξιά — δὲν ἦτανε καὶ ντίπ ὀλομόναχη, ἄς εἶναι καλὰ οἱ γειτόνισσες πού τῆς κρατούσανε συντροφιά πότε ἢ μιὰ πότε ἢ ἄλλη.

Δυὸ τρεῖς φορές τοὺς εἶχε ρωτήσῃ ἂν εἶχανε πάει νὰ προσκυνήσουνε τὴν Παναγία τὴ Μπαλουκλιώτισσα, νὰ πιούνε κι ἀπὸ τ' ἁγίασμά της, πού 'ναι θαυματουργό — ὡς καὶ Τοῦρκοι ἔχουν νὰ ποῦνε πῶς εἶδανε γιαιτρειά ἀπ' αὐτό.

— 'Επήγαμε στὴν Ἁγία-Σοφιά, τῆς εἶπε ὁ Βασίλης.

Ἀπόρησε:

— Μὰ ἡ Ἁγία-Σοφιά, γιόκα μου, εἶναι τζαμί, πῶς ἐμπῆκες μέσα;

— "Α, τώρα ἀλλάξανε τὰ πράματα. Ὁ παρᾶς ἀνοίγει ὅλες τίς πόρτες.

"Ὀχι, αὐτὴ δὲ θὰ 'μπαινὲ ποτές της στὴν Ἁγία-Σοφιά, ὅσο ἦτανε τζαμί. Μόνο ἂν ζήσει καὶ τὴ δεῖ νὰ ξαναγίνεται ἐκκλησιά, τότες ναί, θὰ μπεῖ καὶ θὰ προσκυνήσει.

— Πιστεύεις, κόνα Κλεονίκη, πῶς θὰ γίνεῖ πάλι ἐκκλησιά ἢ Ἁγία-Σοφιά; ρώτησε ὁ Χατζῆς.

— "Ἐτσι λὲν οἱ γραφές, πασᾶ μου. Θὰ 'ρθεῖ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ἑξαδάχτυλος μὲ τὸ στρατό του καὶ θὰ πάρει τὴν Πόλη.

(Τὸ τελευταῖο τὸ 'πε χαμηλώνοντας τὴ φωνὴ της, γιαιτὶ, μὴν τὸ ξεγνοῦμε, ἀκόμη μᾶς κυβερνᾷ ὁ σουλτάνος).

— Κωνσταντῖνος εἶν' αὐτὸς πού βασιλεύει τώρα στὴν Ἄθῆνα, τῆς εἶπε ὁ Βασίλης γιὰ νὰ τὴ δοκιμάσει.

Πλησίασε τὸ κεφάλι της στὰ δικά τους.

— Αὐτὸς θὰ πάρει τὴν Πόλη, τοὺς εἶπε ψιθυριστά. Εἶν' ὁ ἑξαδάχτυλος, πού λὲν οἱ προφητεῖες. Μόνο πού δὲν ξέρομε πότε θὰ κινήσει κατὰ δῶ.

— 'Εγὼ τὸν ἔχω δεῖ κι ἔχει πέντε δάχτυλα, σὰν ὅλους μας, εἶπε ὁ Χατζῆς.

— "Ἐξὶ ἔχει, ἐπίμενε ἡ σπιτονοικυρά, μὰ δὲν τὰ βλέπουν ὅλοι, παρὰ μόνο ὅσοι ἔχουνε τὸ χάρισμα ἀπὸ τὸ Θεό.

— Ἄς περιμένουμε, λοιπόν, εἶπε ὁ Βασίλης, γιὰ νὰ μὴν τήνε κακοκαρδίσει. Ἄν εἶναι φῶς, δὲ θ' ἀργήσει νὰ φέξει.

— Ὁ Κύριος ξέρει, εἶπε ἡ κόνα Κλεονίκη μ' ἕναν ἀναστεναγμό.

* * *

Ἡ Κωνσταντινούπολη εἶχε καταντήσει πόλη τῶν προσφύγων. Δὲν ἦτανε μόνο οἱ Ρῶσοι, πού 'χαν ἔρθει κατὰ χιλιάδες. Ἀπὸ τὴ Μικρασία καταφτάνανε κάθε τόσο Τούρκοι ἀπὸ τὰ μέρη πού 'χε καταλάβει ὁ ἑλληνικὸς στρατός, Ρωμιοὶ κι Ἀρμένηδες ἀπὸ τὰ χωριά πού κρατοῦσε ἀκόμη ὁ στρατός τοῦ Κεμάλ κι οἱ τσέτες. Πολλοὶ εἶχανε στέσει παράγκες στὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως — τὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζιά τους. Ἄλλοι μένανε στὶς γειτονιὲς πού 'χανε κάψει παλιότερα οἱ πυρκαγιὲς κι εἶχανε μείνει μὲ τοὺς μαυρισμένους τοίχους. Κλείνανε μὲ πέτρες τ' ἀνοίγματα, βάνανε πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους σκουριασμένες λαμαρίνες κι ἐζαρώνανε τὴ νύχτα στὶς γωνιές, ἀπάνω στὰ λιγοστὰ στρωσίδια τους.

Τοὺς ἔβλεπε ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα κουρελιῆδες καὶ βρόμικους — ἀξύριστοι οἱ ἄντρες, μὲ ξεθωριασμένα μαντίλια στὸ κεφάλι οἱ γυναῖκες, ἄλλοι νὰ στέκονται καὶ νὰ κοιτάζουνε τοὺς καλοντυμένους περαστικούς, ἄλλοι νὰ καταρίνουνται πολλὲς φορὲς μὲ κάτι ἀσήμαντο. Μόνο τὰ παιδιὰ δὲν ἐχάνανε τὸ κέφι τους, ἐφώναζαν ἀπ' αὐτὴ σ' αὐτὴ τὸ ἕνα τ' ἄλλο ἢ κυνηγούτανε ζυπόλυτα.

Μερικὲς φορὲς ἐφτάνανε στ' αὐτιά σου χτυπήματα σφυριῶν κι ἔβλεπε κάποιον νὰ ἰσιώνει τσαλακωμένους τενεκέδες, ἄλλον νὰ μαστορεῖει ξεχειρισμένες κατσαρόλες ἢ

μπρούτζινα ταψιά ἢ νὰ σολιάζει μιὰ ταλαιπωρημένη ἀρβύλα. Σὲ μερικὲς αὐλὲς ἔκαιγε φωτιά, μὲ καθισμένους γύρω τῆς μικροὺς καὶ μεγάλους μ' ἀπλωμένα τὰ χέρια γιὰ νὰ ζεσταθοῦν, ἐνῶ ἐρχότανε στὰ ρουθούνια σου μυρωδιὰ φαγητοῦ.

Τὸ νερὸ τὸ φέρνανε μέσα σ' ἄσκιὰ καὶ τενεκέδες οἱ ἄντρες ἀπὸ τὴν κοντινότερη βρύση καὶ τ' ἀδειάζανε σὲ κάποιον ὄρθιο σιδεροβάρελο. Συχνὰ οἱ γυναῖκες ἀφήνανε τὴ δουλειά τους κι ἐρχονταν νὰ πιοῦν ἀπὸ τὸν πύρο τ' ἄσκιου πὺ ἀδειάζε. Τὰ παιδιὰ δὲν ἦτανε σπάνιο βλέποντας περαστικὸ νὰ τόνε τριγυρίζουνε μ' ἀνοιχτὲς παλάμες, μουρμουρίζοντας στὴ γλῶσσα τους. Ζητιάνευαν ὅμως δίχως τὸ κακομοίρικο ὕφος τοῦ ἐπαγγελματία διακονιάρη, παρὰ μὲ τὸ χαμόγελο καὶ μάτια πὺ γυαλίζανε κατάμαυρα. Ἀναρωτιόσουν ἂν ἐζητιάνευαν ἀπ' ἀνάγκη — μ' ὅλο πὺ ἔτσι φαινότανε — ἢ ἂν ἦτανε κι αὐτὸ ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ παιγνίδια τους.

Ἀντίθετα κυλοῦσε ἡ ζωὴ στὸ Γαλατᾶ καὶ στὸ Πέραν, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ Κεράτιου. Ἐδῶ ἦταν οἱ πρεσβεῖες τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ τῶν Ἀμερικάνων, μὲ τὶς μακριὲς σημαῖες στὰ μπαλκόνια τους, ἐδῶ κατοικοῦσαν οἱ ἔμποροι κι οἱ ἐπιχειρηματίες μὲ τὰ φράγκικα καὶ τὶς ρεπούμπλικες. Ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ γενοβέζικο πύργο, στὸν ψηλότερο λόφο τοῦ Γαλατᾶ, φαινότανε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Πόλης. Γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐγκαταστήσει στὴν κορφή του τὴ βίγλα πὺ κοίταζε μέρα νύχτα μήπως τοπώσει καπνὸ ἢ φωτιά, γιὰ νὰ κάμει σινιάλο στοὺς τουλουμπατζῆδες νὰ τρέξουνε νὰ τὴ σβήσουνε. Οἱ τουλουμπατζῆδες ἦτανε παλικαράδες τῆς Ἰστανμπούλ πὺ κάνανε τὴ δουλειά τους μὲ τ' ἀζημίωτο. Πρὶν νὰ βάλουνε μπρὸς τὶς ἀντλίες πὺ σηκώνανε στὶς πλάτες τους, ἐπαζαρεύανε μὲ τοὺς νοικοκυραίους πὺ καίγονταν ἢ κιντυνεύανε τὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζιά τους, τί θὰ τοὺς δώσουν ἀπὸ τὸ ἔχει τους γιὰ τὸν κόπο πὺ θὰ κάνανε. Σὰν ἔκλεινε ἡ συμφωνία ἀρχίζανε τὸ ἔργο τους, παραμερίζοντας στὴν ἄκρη

ὅ,τι τοὺς εἶχανε παραχωρήσει τ' ἀφεντικά. Δὲν ἐλείπανε κι ἐκεῖνοι πὺν παίρναν ὅ,τι τοὺς ἐγυάλιζε.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ στρατοῦ, ἤρθανε κι οἱ ξέ-
νοι πυροσβέστες μὲ τ' αὐτοκίνητα-ἀντλίες, πὺν τρέχανε πρῶ-
τοι κι ἐσβήγανε τὴ φωτιά δέχως πληρωμῆ. Οἱ τουλουμπατζῆ-
δες, πὺν εἶδανε νὰ τοὺς τρῶνε τὸ ψωμί οἱ ἄπιστοι, βρίζανε
μέσ' ἀπὸ τὰ δόντια τους, μὰ τί μπορούσανε νὰ κάνουνε; Δεί-
χγανε μόνο μεγαλύτερη προθυμιά, μπὰς καὶ προλάβουνε τοὺς
Φράγκους.

Περνώντας τὰ Μνηματάκια κι ἀφήνοντας πίσω τὸ Γαλα-
τᾶ Σεράι, ἔφτανε στὰ Σιαλάκια κι ἔμπαινε στὸ Πέραν. Τὸ
κέντρο του ἦταν ὁ Ἴσιος Δρόμος μὲ σπίτια τετράπατα καὶ
πεντάπατα, μπαλκόνια καὶ σκεπαστοὺς ἐξῶστες κι ὄλων τῶν
λογιῶν τὰ μαγαζιά ἀπὸ ψιλιατζίδικα ὡς μεγάλα ἐμπορικά.
Ἀνάμεσά τους ἦταν καφενεῖα καὶ ζαχαροπλαστεῖα πολυτε-
λείας, ξενοδοχεῖα καὶ κινηματόγραφοι. Στὸ μεγάλο δρόμο
περπατούσανε ντόπιοι καλοντυμένοι — Ρωμιοί, Ἀρμένηδες,
Ἑβραῖοι, λιγοστοὶ Τοῦρκοι— καὶ στρατιῶτες κι ἀξιωματικοὶ
ἀπὸ τὸ συμμαχικὸ στρατό, πὺν ἔχε μπῆε στὴν Πόλη μὲ τὴ
συνθηκολόγηση τῆς Τουρκίας. Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ
περνούσανε μέσα σὲ καρότσες ἢ αὐτοκίνητα. Ὅλοι τους εἶ-
χγανε τὸν ἀέρα τοῦ νικητῆ καὶ τὴν ξιπασιά τοῦ Εὐρωπαϊοῦ πὺν
σεργιανίζει σὲ χώρα τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Βασίλης μὲ τοὺς ἄλλους τρεῖς αὐτοεξόριστους καθίζα-
νε τ' ἀπογέματα σὲ κάποιον ζαχαροπλαστεῖο νὰ φᾶν ἐκμὲκ
κανταΐφι κι ἐσυνεχίζανε σὲ κανένα κινηματόγραφο, ὅπου
ἀσπρόμαυροι ἄντρες καὶ γυναῖκες ἐμιλούσανε στὸ πανὶ με-
ταξὺ τους χωρὶς ν' ἀκούγεται λέξη, ἐνῶ ὁ πιανίστας ἐχτυ-
ποῦσε δυνατὰ τὰ πλήκτρα γιὰ νὰ διώξει τὴ σιωπὴ, παίζο-
ντας σκοποὺς ἀπὸ παλιά καὶ νεώτερα τραγούδια ἢ αὐτοσχε-
διάζοντας. Ἄν δὲν εἶχαν ὄρεξη γιὰ σινεμά, ἔφταναν ὡς τὴν
πλατεῖα τοῦ Ταξιμοῦ. Τώρα, τὸ χειμῶνα, ἦτανε λίγοι οἱ

περιπατητές, δὲν ἔλειπαν ὅμως οἱ φωνές τῶν παιδιῶν. Καμιά φορά τύχαινε νὰ συναντήσουνε κάποια οἰκογένεια, ὅπου ξεχώριζε μὲ τὴν ὀμορφιά της ἡ νεαρὴ μητέρα ἢ ἡ μεγαλύτερη κόρη, κι ὀλωνῶν τὰ μάτια στρέφουνταν πρὸς τὰ κεῖ.

Τοῦρκοι χωροφυλάκοι κυκλοφοροῦσανε λιγιστοί, δυὸ δυό. Κοίταζαν ἀδιάφορα, σὰ νὰ κάνανε κι αὐτοὶ τὴ βόλτα τους, κι ἔμοιαζε νὰ τὸ χωνέψανε πῶς δὲν ἔχουνε πιὰ καμιὰν ἐξουσία — τὴν εἶχανε πάρει στὰ χέρια τους οἱ Ἰγγλέζοι, οἱ Γάλλοι, ἀκόμη κι οἱ Ἰταλοί. Καί, βέβαια, κι οἱ Ἀμερικάνοι, μ' ὅλο πὸν ἐλάχιστους συναντοῦσες μὲ στρατιωτικὴ στολὴ στοὺς δρόμους καὶ στίς πλατεῖες τῆς Πόλης. Αὐτοί, ἀπὸ παλιότερα, χρησιμοποιοῦσαν ἓνα δικό τους τρόπο γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴν παρουσία τους. Στέλνανε κάθε λογῆς μισιονάριους πὸν στήνανε σκολειὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Σπουδάζανε παιδιὰ, μαθαίνοντάς τους νὰ θαυμάζουμε τὸν ἀμερικάνικο τρόπο ζωῆς, ταΐζανε κι ἐντύνανε φτωχοὺς, φυτεῦντας μέσα τους τὴν εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν πλούσια κι ἀνοιχτοχέρα δημοκρατία πέρα ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικό. Τώρα, μὲ τοὺς πρόσφυγες, οἱ ἀμερικάνικες φιλανθρωπικὲς ὀργανώσεις εἶχανε πληθύνει, χαρίζοντας σὲ πολλοὺς κουρελιῆδες ἓνα καρβέλι κι ἓνα πιάτο φαῖ κάθε μέρα καὶ ροῦχα γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπὸ τὸ κρύο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ΄

Δ EN ΕΠΕΡΑΣΑΝΕ πολλές μέρες κι ὁ Βασίλης ἐχτυποῦσε τὸ κουδούνι τῆς ἐξώπορτας τῆς Θέλμας Καρατζᾶ. Ἦταν ἓνα σπίτι διώροφο, νεοκλασικὸ μὲ στοιχεῖα ἀνατολίτικα, στραμμένο πρὸς τὴ θάλασσα τοῦ Βοσπόρου.

Ἄνοιξε τὴν πόρτα ἓνας μελαψὸς ὑπηρέτης. Τοῦ ἴπε τ' ὄνομά του κι ἐκεῖνος ἔφυγε γιὰ νὰ τὸν ἀναγγεῖλει. Ἦρθε ἡ ἴδια μὲ τὸ λαμπερὸ τῆς χαμόγελο.

— Τί εὐχάριστη ἔκπληξη! ἀναφώνησε μὲ τὸν εἶδε.

Δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβει ἀν' ἡ εὐχάριστη ἔκπληξη ἦταν πραγματικὴ ἢ ἓνα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα σχήματα λόγου τοῦ «καλοῦ κόσμου». Πρόσεξε πὼς τὸ κεφάλι τῆς ἐπαρουσίαζε μιὰ διαφορετικὴ εἰκόνα. Εἶχε κόψει τὰ μαλλιά τῆς τόσο, ὥστε νὰ σκεπάζουνε μὲ τ' αὐτιά, ἀφήνοντας ἀκάλυπτο τὸ λαιμὸ καὶ τὸ κάτω μέρος τῶν παρειῶν. Μιὰ φέτα κατέβαινε στὸ μέτωπο, ἀγγίζοντας τὴν κορφή τοῦ δεξιοῦ φρυδιοῦ τῆς.

— Βλέπω ἀλλάξατε κεφάλι, τῆς εἶπε μισοαστεῖα μισοσοβαρά.

Ἐχαμογέλασε κι ἀπάντησε στὸν ἴδιο τόνο:

— Κεφάλι δὲν ἀλλάζω ποτέ.

Ἐγελάσανε κι οἱ δύο.

— Βρήκατε εὐκόλα τὸ σπίτι; τότε ρώτησε ὅταν εἶχανε προχωρήσει στὸ διάδρομο.

— Ἄρκετὰ εὐκόλα, τῆς ἀπάντησε. Κι ἐσυμπλήρωσε:

— Μὰ σεῖς ἐδῶ ζεῖτε στὸν Παράδεισο!

— Τ' ὀφείλω στὸν πατέρα μου. Ἦτανε πραγματικὸς μερακλῆς. Κι ἀλλάζοντας τόνο φωνῆς:

— Ἀφήστε μου τὸ παλτό σας.

Τὸ βγαλε κι ἐκείνη τὸ πῆρε καὶ τὸ κρέμασε στὸ portemanteau.

— Θὰ καθίσομε ἐδῶ, νά 'χομε καὶ τὴ θαλπωρὴ τοῦ τζακιού, εἶπε ἀνοίγοντας μιὰ πόρτα ἀριστερά.

Ἀνατολίτικα χαλιά, καρυδένια ἔπιπλα, βαρειές κουρτίνες τὸν ἐτύλιξαν ἀπαλὰ μόλις ἐμπῆκε. Κι οἱ φλόγες στὸ τζάκι σὲ διονυσιακὸ οἶστρο.

— Βουλευτεῖτε ὅπου προτιμᾶτε, τοῦ 'πε. Ἐγὼ πάντως τὸ χειμῶνα ἀποζητῶ τὴ φωτιά.

— Κι ἐγὼ τὸ ἴδιο, ὅταν τήνε βρῶ, τῆς ἀπάντησε.

Δυὸ πολυθρόνες ἦταν ἤδη κοντὰ στὸ παραγώνι. Καθίσανε.

— Δὲν πιστεύω νὰ σᾶς ἐνοχλεῖ τὸ τσιγάρο; τόνε ρώτησε.

— Γίνεται νὰ ἐνοχλεῖ ἕναν καπνιστή;

Ἐβγαλε τὸ πακέτο του καὶ τῆς ἐπρόσφερε.

— Εὐχαριστῶ. Ἐγὼ συνηθίσει τὰ «Ego».

Τράβηξε μιὰν ἀσημένια ταμπακέρα ἀπὸ τὴν τσέπη τῆς ρόμπας της. Τὸ τσιγάρο ἄσπρισε ἀνάμεσα στὰ δυὸ δάχτυλά της. Τῆς ἔτεινε ἕνα ἀναμμένο σπύρτο.

Παρακολουθοῦσε τὸν τρόπο πὺ κάπνιζε. Κρατοῦσε τὸ τσιγάρο μὲ τεντωμένο τὸ δείχτη καὶ τὸν παράμεσο κι ἐκινουῦσε τὸ χέρι της ἀπὸ τὸν ἀγκώνα καὶ πάνω. Ἐνα χέρι νωχελικὸ κι ὥστόσο εὐκίνητο, πὺ ἔγραφε σχήματα στὸν ἀέρα καθὼς ἐκείνη μιλοῦσε, ἐνῶ κατὰ διαστήματα κατευθυνότανε πρὸς τὸ στόμα. Τὸ τσιγάρο, ἀκίνητο ἀνάμεσα στὰ δυὸ δάχτυλα, ἔμοιαζε σὰ μέρος τοῦ χεριοῦ της.

Κοίταξε τὸ δικό του τσιγάρο πὺ σχεδὸν ὑπόφερε, ἔτσι ὅπως τὸ κρατοῦσε. Διακῆρυττε ἀπὸ μόνου τοῦ τὸ ἰδιαιτερο τῆς ὑπόστασής του, ἀρνιότανε νὰ ὑποταχτεῖ στὸ χέρι του.

Ἐτσι, καθὼς ἐκείνη δεχότανε στὸ στόμα της τὸ «Ego», τὰ

χείλια της δὲν ἐστρογγύλευαν μόνο, προτείνονταν σὰ σ' ἓνα νοητὸ φίλι, ποὺ σίγουρα δὲ θ' ἄφηνε ἀδιάφορο κανένα ἀρσενικό. "Ὅταν ἔβγαζε τὸν καπνὸ, δὲν ἐφουσοῦσε. Τὸν ἄφηνε νὰ βγαίνει μόνος του καὶ τὸ στόμα της ἔμοιαζε σὰ μικρογραφία ἡφαίστειου στὴν ἀρχὴ τῆς ἔκρηξής του.

— Νὰ σᾶς κάμω μιὰν ἀδιάκριτη ἐρώτηση, εἶπε ἡ Θέλμα. Γιατί φύγατε ἀπὸ τὴ Μικρασία κι ἤρθατε στὴν Πόλη; Μόνο γιὰ λόγους ἰδεολογικούς;

Τὰ μάτια της — μενεξελιά, ναί, ποὺ ἄλλαζαν ὅμως κάθε τόσο ἀποχρώσεις— βυθίζονταν ἐξεταστικά στὰ δικά του.

— "Ὅχι μόνο γιὰ λόγους ἰδεολογίας, ἀπάντησε. Διέτρεξε κίνδυνο ἡ ζωὴ μου.

Φάνηκε νὰ μεγαλώνει τὸ ἐνδιαφέρον της.

— Γιὰ πέστε μου.

Τῆς ἀφηγήθηκε τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Ντάβαρη.

— Μὰ αὐτὸ εἶναι σοβαρό! Δικαιολογεῖσθε πλήρως γιὰ τὴν πράξη σας.

Ἐχτύπησε ἓνα κουδουνάκι.

— Νὰ πάρομε κάτι θερμαντικό, εἶπε.

Ἐσκέφτηκε νὰ πεῖ κάτι μὲ τολμηρὸ ὑπονοούμενο, τὸν ἐπρόλαβε ὅμως ἡ ἐμφάνιση τοῦ μελαψοῦ ὑπηρετή.

Ἐπαράγγειλε ἓνα κονιάκ.

— Ἀφήστε το σ' ἐμένα, εἶπε ἐκείνη κι ἀράδιασε σὰν ὀδηγία μερικὰ ὀνόματα ξενικῶν πισοῦν.

Ἐπηρετῆς ξανᾶρθε μὲ τὰ δυὸ ποτήρια σὲ δίσκο ἀσημένιο. Ἐτοποθέτησε ἀνάμεσα στὶς δυὸ πολυθρόνες ἓνα τραπέζι κι ἄφησε πάνω μὲ τὰ γαντοφορεμένα χέρια του τὸ δίσκο.

— Στὴν ἐπάνοδό σας στὸ στρατό, ἂν αὐτὸ ἐπιθυμεῖτε, εἶπε ἡ οἰκοδέσποινα σηκώνοντας τὸ ποτήρι της.

— Τὸ ἐπιθυμῶ, ἐφόσον γίνεῖ μὲ δίκαιους ὄρους.

Ἐσήκωσε κι ἐκεῖνος τὸ δικό του.

- Στὸν ἔρωτα, ὅπου γῆς!
- Πολὺ γενναϊόδωρη ἢ εὐχή σας.
- Ἄς τόνε χαρεῖ ὅλος ὁ κόσμος!

Ἡ κουβέντα γινόταν ἀνάλαφρη καὶ σπιρτόζικη.

Σὲ μιὰ στιγμή, ἔτσι ὅπως ἐκάνανε κι οἱ δυὸ τὴν ἴδια κίνηση πρὸς τὰ ποτήρια τους, τὰ χέρια τους ἀκούμπησαν τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο. Ὁ Βασίλης ἔκλεισε τὰ δάχτυλά της στὴ χούφτα του κι οἱ ματιές τους ἐσυναντήθηκαν. Ὅταν ἄφησε τὸ χέρι της, ἐκείνη δὲν τὸ τράβηξε. Ἐσυρε μόνον ἀπαλὰ τὶς ἄκρες τῶν δαχτύλων της στὴν παλάμη του.

Στὰ ποτήρια εἶχε μείνει λίγο ἀπὸ τὸ πιετό. Τ' ἀδειάσανε.

— Νὰ σᾶς παίξω κάτι στὸ πιάνο, εἶπε ἐκείνη κι ἐσηκώθηκε.

— Νὰ μὲ λέτε Βασίλη, τῆς ἐπρότεινε.

— Κι ἐσεῖς Θέλμα. Καιρὸς ν' ἀφήσομε τὸν πληθυντικό.

Ἐκάθισε στὸ σκαμνάκι τοῦ πιάνου κι ἄρχισε νὰ παίζει. Οἱ μουσικὲς γνώσεις τοῦ Βασίλη δὲν τοῦ ἐπιτρέπανε, βέβαια, ν' ἀναγνωρίσει τὸ κομμάτι. Ὅταν ἡ Θέλμα τέλειωσε, κατέβασε τὸ καπάκι κι ἔκαμε μισὴ στροφή μὲ τὸ κάθισμά της, ἀκουμπώντας τοὺς ἀγκῶνες στὸ κλειστὸ πιάνο.

— Ὅμολογῶ πὼς ἡ μουσικὴ δὲν εἶναι τὸ φόρτε μου, εἶπε. Φροντίζω ἀπλῶς νὰ τὴν «ἐκτελῶ» ἀξιοπρεπῶς.

— Ἐμένα μ' ἄρεσε αὐτὸ πού 'παίξες.

— Αὐτὸ πού 'παίξα, ὄχι ὅπως τὸ 'παίξα. Ὅσο κι ἂν κακοποιηθεῖ ὁ Σοπέν, δὲν παύει νὰ 'ναι Σοπέν.

Ἡ ρόμπα της εἶχε πέσει στὸ πλάι, ἀφήνοντας γυμνὸ τὸ πόδι. Ἐτράβηξε τὸ ροῦχο καὶ τὸ σιέπασε.

— Μικρὴ εἶχα κάμει πολλὰ μαθήματα πιάνου, γιατί ἡ μητέρα μου ἤθελε νὰ μοῦ δώσει ὅλα τὰ ἐφόδια ἐνὸς κοριτσιοῦ ἀπὸ καλὴ οἰκογένεια. Μεγαλώνοντας εἶδα πὼς μπορεῖς νὰ ζήσεις θαυμάσια τὴ ζωὴ σου, χωρὶς νὰ ἰδροκοπᾶς πάνω στὰ πλῆχτρα.

— “Όλα εἶναι ζήτημα κλίσεως.

— Καὶ χρησιμότητος. Τὰ γαλλικά, λ.χ., τὰ καλλιέργησα, γιατί τὰ βρῆκα πολὺ χρήσιμα στὶς κοινωνικὲς συναναστροφές, ἰδιαίτερα μὲ τοὺς ξένους διπλωμάτες κι ἀξιωματικούς. Ἐμείνανε γιὰ λίγο σιωπηλοί.

— Βρέχει, εἶπε ὁ Βασίλης, βλέποντας τὶς σταγόνες στὰ τζάμια τοῦ παράθυρου.

Ἀκολούθησε τὴ ματιά του.

— Πραγματικά, βρέχει. Σ’ ἀρέσει ἡ βροχή; Ἐμένα μὲ τρελαίνει, ἀρκεῖ νὰ ἴμαι μέσα καὶ νὰ μὴν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ βραχῶ.

Ἐπήγγανε κι οἱ δυὸ ὡς τὸ παράθυρο. Ἡ βροχὴ ἔπεφτε λοξὰ στὸ τζάμι καὶ τὰ δέντρα τοῦ κήπου λυγίζανε τὰ κλαδιά τους ἀπὸ τὸν ἀέρα. Μὰ τὸ βλέμμα τοῦ Βασίλη εἶχε μείνει στὴ γραμμὴ πού χωρίζε τὰ κομμένα μαλλιά ἀπὸ τὸ γυμνὸ λαιμό. Τὰ μακριὰ σκολαρίκια στ’ αὐτιά της κινούντανε σὰ μικρὰ ἐκκρεμῆ. Ἐσκυψε κι ἀπόθεσε στὴν κατάλευκη σάρκα ἓνα φιλί, πού φαινότανε νὰ μὴν ἔχει τελειωμό. Ἐνωσε στὰ χεῖλια του τ’ ἀνατρίχιασμα τοῦ δέρματός της.

Ἐγύρισε ξαφνικὰ τὸ κεφάλι κι ἐβρεθήκανε πρόσωπο μὲ πρόσωπο. Μὲ τὴν κίνηση ἡ φέτα τῶν μαλλιῶν κατέβηκε, μισοσκεπάζοντας τὸ ἓνα μάτι. Τὸ βλέμμα της εἶχε σκουρύνει. «Ἄν τὰ μάτια εἶν’ ὁ καθρέφτης αὐτοῦ πού νιώθουμε», σκέφτηκε ὁ Βασίλης, «τότε βλέπω τὶς ἀνταύγειες τοῦ πόθου της». Ὅμως ἐξὸν ἀπὸ τὰ μάτια, ὁ πόθος ἦτανε φανερός καὶ στὰ μεστά χεῖλια, πού ἴχανε μισανοίξει σὰ νὰ περιμένανε φιλί.

Ὅπως ἡ πεταλούδα ὁ Βασίλης ἐπέταξε — ἔτσι ἔνωθε, πὼς πετᾷ ὀλόκληρος— κι ἐκάθισε πάνω στ’ ἀνοιχτὰ πέταλα τοῦ στόματός της. Ἐσήκωσε τὰ χέρια καὶ τὰ τύλιξε γύρω στὸ λαιμό του, ἐνῶ τὰ χεῖλια της ἐπάλευαν μὲ τὰ δικά του. Ἄπ’ ἀνάμεσά τους ἐβγήκε, σὰν ἔρπετό διψασμένο ἢ γλῶσσα της κι ἐτρώπωσε στὸ στόμα του.

Τὰ πόδια της ἔλυγίσανε κι ἐγείρανε κι οἱ δυὸ πάνω στὸ χαλί. Τὰ χέρια του δουλεύανε πυρετικὰ ν' ἀποκαλύψουνε τὸ τυλιγμένο στή ρόμπα σώμα. Σὲ κάθε ἐπιφάνεια πού ἔμενε γυμνὴ κολλούσανε σὰ βεντουῦζες τὰ χεῖλια του. Ἐκεῖνη στριφογύριζε ἀφήνοντας μικρὲς φωνές.

Ὅταν τὰ χέρια του περιβάλλανε τὰ στήθη της κι ἔνιωσε τὶς σκληρὲς ρῶγες στὸ κέντρο τῆς παλάμης του, ὁ πόθος ἔφτασε στ' ἀκραῖα του ὄρια. Μπῆκε μέσα της μὲ τὴν ὀρμητικότητά τοῦ πολεμιστῆ πού ἐκπροθεῖ ἓνα κάστρο. Τὰ δυὸ σώματα ἀρχίσανε νὰ ἀλλάσσονται στὸν ἴδιο ρυθμό.

Ξαναγυρίζοντας στὸ συνειδητὸ ἑαυτὸ τους ἐβρέθησαν ἀνάσκελα, γυμνοὶ πάνω στὰ πολύπλοκα σχέδια τοῦ χαλιοῦ, μὲ τὰ στήθη τους ν' ἀνεβοκατεβαίνουνε λαχανιασμένα. Ἄπλωσε τὸ χέρι της καὶ τὸ ἔσυρε μαλακὰ σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ κορμιοῦ του. Τὸ φέγγος τοῦ χαμόγελοῦ της ἔκανε τὸ πρόσωπό της νὰ λάμπει.

Τοὺς ἐπῆρε ὁ ὕπνος πάνω στὸ χαλί.

Ἐξύπνησε μ' ἓνα ἡδονικὸ χαίδεμα τοῦ φαλλοῦ πού ἔχε κιόλας ὀρθωθεῖ, σὰ νὰ λειτουργοῦσε ἀπὸ μόνος του. Εἶχε νυχτώσει καὶ στὸ δωμάτιο δὲν ἐφαινότανε παρὰ μόνον τὸ κόκκινο ἀπὸ τὴ χωνεμένη φωτιά τοῦ τζακιοῦ. Μὲ τὸ χέρι του ἄγγιξε τὸ γυμνὸ γυναικεῖο σώμα. Ἐκεῖνο κύλησε ὡς τὸ μέρος του. Τὰ χέρια χαϊδεύανε σὰ τυφλὰ μὲ κινήσεις πού ὅλο κι ἐγίνονταν πιὸ γρήγορες.

Τὴν αἰσθάνθηκε ν' ἀνεβαίνει πάνω του κι ἦτανε σὰν ὁ κόλπος της νὰ τὸν ἐρούφηξε ὀλόκληρο, πρὶν οἱ γοφοὶ της ἐπιδοθοῦνε στὶς ρυθμικὲς τους κινήσεις. Ὅταν ἄρχισαν οἱ κραυγὲς της, τῆς ἔκλεισε τὸ στόμα μὲ τὴν παλάμη του, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσουν οἱ ὑπηρέτες.

— Μὴ φοβᾶσαι, τοῦ ἔπε ὅταν ὅλα ἤρεμήσανε. Κάθε βράδου φεύγουνε σὰ σπίτια τους, ἐκτὸς κι ἂν τοὺς ἔχω ζητήσει νὰ μείνουνε.

Ἐξανακοιμήθηκαν γιὰ νὰ ξυπνήσουνε τὰ χαράματα. Ἡ φωτιά εἶχε σβήσει ἀπ' ὦρα κι ἔκανε κρύο. Ἀγκαλιαστήκανε γιὰ νὰ ζεσταθοῦν, ὥσπου καταλήξανε πάλι στὸν ἡδονικὸ σπασμό. Πλυθήκανε στὸ λουτρό κι ἐντυθήκανε. Στὸ μεταξὺ εἶχαν ἔρθει οἱ ὑπηρετές κι ἐτοιμάσανε τὸ πρωινό.

Τρώγοντας, ἐκουβεντιάζανε γιὰ λογῆς λογῆς θέματα. Ἡ ματιά της ἦταν ἤρεμη κι οἱ κινήσεις της ἀπλές καὶ καθημερινές. «Μὰ εἶν' ἡ ἴδια ἡ χθεσινὴ βακχίδα;» ἀναρωτιόταν ὁ Βασίλης. Τίποτα πάνω της δὲν ἐθύμιζε τὴν οἰστρηλατημένη ἀπὸ ἐρωτικὴ μέθη γυναίκα.

* * *